

Десанка КОВАЧЕВИЋ-КОЈИЋ
САНУ
Београд

КАТАЛОНЦИ У ПОСЛОВИМА БРАЋЕ КАБУЖИЋ (САВОГА) 1426-1433*

Апстракт: Овај чланак је покушај да се прошире ранија сазнања о пословању Каталонаца у Дубровнику и то на основу извора који досада нису узимани у обзир. Ради се о трговачким књигама браће Кабужић (Савога) 1426-1433, најстаријем примјерку двојног књиговодства на простору Јужних Словена из Дубровачког архива.

Key words: Catalans, trade records of the Caboga brothers, Dubrovnik, Venice, Barselona, trade, wool, precious metals.

Дубровник је у првој половини XV вијека постао највећи трговачки, кредитни и занатски центар на западном Балкану и главни посредник у трговини између Балкана и Медитерана. То је вријеме када у Дубровник долазе и послују многи страни трговци, међу њима и Каталонци. О њиховом ангажовању у трговини вуном као и у другим пословима писало се у оквиру ширих тема утемељених на грађи из Дубровачког архива.¹ Међу њима, исцрпном обрадом, издваја се књига Ненада Фејића *Шпанци у Дубровнику у средњем веку*.²

* Овај рад је објављен под насловом *Les Catalans dans les affaires de la compagnie Caboga (1426-1433)*, Acta historica et archaeologica Mediaevalia 26, Homenage a la Professora Dra. Carme Batlle i Gallart, Barcelona 2005, 759-766.

¹ К. Јиреček, *Važnost Dubrovnika u trgovačkoj povjesti srednjega vijeka*, Dubrovnik 1915; Ј. Тадић, *Шпанија и Дубровник у XVI в.*, Београд 1932; Ј. Тадић, *Историја Дубровника до половине XV века*, Историјски часопис XVIII (1971) 8; М. Спремић, *Дубровник и Арагонци 1442-1495*, Београд 1971; Б. Храбак, *"Дубровачко" сребро у Италији и Каталонији у XIV, XV и XVI веку*, Историјски гласник 1-2 (1980) 57-78; В. Храбак, *Učešće Katalonaca u dubrovačkom prometu zrnastom hranom, solju, metalima, koraljima i kreditima*

Овај чланак је покушај да се прошире ранија сазнања о половању Каталонаца у Дубровнику и то на основу извора који до сада нису узимани у обзир. Ради се о трговачким књигама браће Кабуџић (Saboga) 1426-1433, најстаријем примјерку двојног књиговодства на простору Јужних Словена, такође из Дубровачког архива.³

Као и многи други Дубровчани, браћа Кабуџић, Никола и Лука, бавили су се извозом племенитих метала из рудника Србије и Босне, који управо у првој половини XV вијека достижу врхунац развоја.⁴ У времену од децембра 1426. до почетка 1433. године, браћа Кабуџић извезли су сребра, гламског сребра и злата из Србије, и у мањим количинама сребра из Босне, у вриједности од око 100.000 дуката на италијанска тржишта, највише у Венецију.⁵ Поред племенитих метала бавили су се и извозом воска. Њихово трговачко друштво није било заинтересовано за трговину вуном, као ни за производњу тканина у Дубровнику.

(do 1520. godine), *Anali XXII-XXIII* (Dubrovnik 1985) 41-78; M. Spremić, *Dubrovnik e gli Aragonesi 1442-1495*, Palermo 1986; N. Fejić, *Les Catalans à Dubrovnik et dans le bassin adriatique à la fin du Moyen Age*, *Anuario de estudios medievales* 24 (Barcelona 1994) 329-452; Isti, *Les Espagnols à Dubrovnik, Les immigrants et la ville*, Strasbourg 1996, 83-90.

² Н. Фејић, *Шпанија и Дубровник у средњем веку*, Београд 1988.

³ Д. Ковачевић-Којић, *Трговачке књиге браће Кабуџић (Saboga) 1426-1433*, Споменик САНУ СХХХVII, Одељење историјских наука 11 (Београд 1999).

⁴ М. Динић. *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни I-II*, Београд 1955; 1962; D. Kovačević, *Dans la Serbie et la Bosnie médiévales: les mines d'or et d'argent*, *Annales, économies, sociétés, civilisations* 2 (Paris 1960) 249-250; S. Ćirković, *The Production of Gold, Silver, and Copper in the Central Parts of the Balkans from the 13th to the 16th Century*, *Beiträge zur Wirtschaftsgeschichte*, Bd. 2, *Precious Metals in the Age of Expansion*, Stuttgart 1981, 42-43; С. Ћирковић, Д. Ковачевић-Којић, Р. Ћук, *Старо српско рударство*, Београд, Нови Сад 2002; D. Kovačević-Kojić, *Les métaux précieux de Serbie et de Bosnie : estimation de la production (XIVe – XVe siècle)*, *Der Tiroler Bergbau und die Depression der europäischen Montanwirtschaft im 14. und 15. Jahrhundert : Akten der internationalen bergbaugeschichtlichen Tagung Steinhaus*. – Bozen/Bolzano 2004, 87-93.

⁵ D. Kovačević-Kojić, *Les métaux précieux de Serbie et de Bosnie*, 91.

Због тога се поставља питање какве су биле пословне везе између браће Кабужић и Каталонаца, који се јављају у њиховим трговачким књигама. Ради се о именима тринаесторице Каталонаца, који су живјели у Дубровнику или у Венецији, а већина их је већ позната из осталих дубровачких извора.

Међу њима треба издвојити оне Каталонце за које се у трговачким књигама браће Кабужић воде посебне партије са њиховим личним рачунима. То су Бернардо Гаскиљ (*Bernardo Gaschigl, di Gaschigl, Gaschigli*), Франческо Понци (*Françescho Ponçi, Ponço*), Иван Бруљо (*Goan Bruglo, Brugle, Brugles, Brugli, Bruogl*), Иван Рипољи (*Goan Ripogl, Ripogli, Ripoglo*) и Михил Лорландо (*Michil Lorlando*). Сви су они живјели дуже или краће у Дубровнику и оставили значајне трагове у Дубровачком архиву. Неки од њих су били прокуратори великих каталонских трговаца из Барселоне, Тортозе и Венеције. Иначе, као и други Каталонци из Дубровника, одржавали су пословне везе са својим сународницима, нарочито у Венецији, а и у другим градовима.

Бавили су се првенствено трговином вуне, али су учествовали и у производњи тканина у Дубровнику, те су на тај начин остваривали велике зараде. То им је омогућило да знатна средства инвестирају у кредитну трговину, иначе веома развијену у оно вријеме у Дубровнику. Зајмове су давали у првом реду ткачима, чија је производња овисила од кредита потребних за набавку вуне.⁶

Бернардо Гаскиљ из Тортозе један је од најистакнутијих трговаца у продаји, преради вуне и производњи тканина у Дубровнику у другој и трећој деценији XV вијека. Такође се бавио трговином коралима, као и разним кредитним трансакцијама. На основу грађе из Дубровачког архива, односно књига задужења (*Debita*), установљено је да је потраживао у Дубровнику 7.025, а дуговао 1.283 дуката.⁷ Међутим, обим његових послова у оквиру сарадње са браћом Кабужић био је још већи и износио је 12.500 дуката, а од тога је 9.050 дуката достављено Каталонцима настањеним у Венецији. Послије Бернарда Гаскиља, по укупном обиму њихових послова изражених у дукатима, налазили су се Иван Бруљо (2.550), Иван Рипољи (1.417),

⁶ Н. Фејић, *Шпанија и Дубровник*, 128-131, 133-136, 138-139, 145.

⁷ Исто, 129.

Франческо Понци (650) и Михил Лорандо (150). Потребно је нагласити да су сви наведени трговци имали исти начин пословања као Бернардо Гаскиљ, само у нешто мањем обиму.⁸

Дакле Каталонци, компањони браће Кабужић у Дубровнику, у времену од 1427. до почетка 1433. године, учествовали су током шест година у новчаним операцијама у износу од 18.146 дуката. Од тога је 16.093 дуката дозначено на име Каталонаца из Венеције.

Међу члановима великих каталонских породица настањених у Венецији било је и оних који су пословали са браћом Кабужић. Они су често, посредством прокуратора, својих земљака, одржавали живе трговачке везе са Дубровником. Такав је случај са Франческом (*Françescho*), из породице Кастелтон (*Chasteglon*), становником Венеције. Његови прокуратори у Дубровнику били су Иван Бруљо и Иван Рипољи. Пиеро Босо (*Piero Boso, Vocho*), грађанин Тортозе, конзул Каталонаца у Сењу, сарађивао је у Дубровнику са Бернардом Гаскиљом, а само у једном случају са Иваном Бруљом и Иваном Рипољијем. Михил Лорландо је кратко, само 1431. године, боравио у Дубровнику. Иван Монторнесе (*Goan, Gouan Montornese*) спомиње се када је тражио дозволу да дође у Дубровник, али није сигурно да је у њему и боравио.⁹ За осталу тројицу – Антонија Чавалја (*Antonia Çauagl, Çaugl, Çavales, Caugl, Gauval, Gauvalas*), Франческа Гавиља (*Françescha Gavuil, Gavnil*) и Пиера Гавиља (*Piera Gauigl, Gauagl, Gavuil, Gavil, Sevagl, Sauigl, Savila*) нема података о њиховом боравку у Дубровнику.

Сарадник браће Кабужић у Венецији био је и Роберто Алдобранди (*Ruberto, Ruperto Aldobrandi, Alibrandi, Alinbrandi*) из Фиренце, грађанин Барселоне. Једном приликом од дубровачког Великог вијећа добио је дозволу да лично или посредно, бродовима донесе вуну и другу робу у Дубровник, али није познато да ли се њоме икад користио.¹⁰

Обим трговине Каталонаца у Дубровнику било је могуће утврдити на основу дубровачких докумената. Међутим, ти исти до-

⁸ Д. Ковачевић-Којић, *Трговачке књиге*, 172, 184, 210, 242, 300, 332 (*Bernardo Gaschigl*); 174, 260, 276, 316 (*Goan Bruglo*); 280, 298, 352, 353 (*Goan Ripogl*); 210, 330 (*Françescho Ponçi*); 324 (*Michil Lorlando*).

⁹ Н. Фејић, *Шпанија и Дубровник*, 136, 143-145.

¹⁰ Исто, 140.

кументи не пружају податке о обиму пословања Каталонаца настањених у Венецији, чак и оних који се јављају у дубровачким изворима. О томе први пут долазимо до одређених сазнања тек на основу трговачких књига браће Кабужић. Као што је већ речено, у готовини или мјеницама, и то у времену од 1427. до 1433. уплаћено је 16.093 дуката и то највише Пиеру Босу (5.875), Антонију Чавалју (3.950), Франческу Кастелону (2.450), Роберту Алдобранду (2.504), а осталим трговцима испод 1.000 дуката.¹¹ Овдје је изложен обим послова Каталонаца настањених у Венецији само са једном компанијом и то браће Кабужић, иначе осредњих дубровачких трговаца у посредничкој трговини између Балкана и Медитерана.

Такве трансакције су се обављале преко пословних партнера браће Кабужић, који су боравили и трговали у Венецији. Радило се о крупним трговцима као што су Антоје Добросава (*Antonie, Antonio di Bon, Dobrosau*), Ратко Божићковић (*Ratcho di Nadal, Božićković*), Паскоје Лукин (*Pasqual, Paschoie di Lucha*), Влахо Радосава (*Biasio d'Alegreto, Alegretto di Radosau*). Првенствено су се бавили продајом племенитих метала из Србије и из Босне, које су им достављали браћа Кабужић. У сваком случају, они су несумњиво имали покриће за подмиривање свих обавеза браће Кабужић према Каталонцима из Венеције. Тако је, на примјер, 1432. године, један дубровачки трговац послао у Венецију Влаху Радосава гламског сребра у вриједности од 278 дуката, с тим да од овог износа исплати Каталонцу Франческу Гавиљу 200 дуката, а остатак од 78 дуката да се заведе на рачун компаније браће Кабужић.¹²

Дакле, у том пословном ланцу, поред Каталонаца у Дубровнику, којима су биле повјерене одређене новчане операције браће Кабужић, били су укључени и поједини трговци преко којих су браћа Кабужић продавали племените метале у Венецији. Истовремено, ови трговци били су задужени да у име компаније браће Кабужић доста-

¹¹ Д. Ковачевић-Којић, *Трговачке књиге*, 266, 276, 273, 294, 300, 332, 352 (*Piero Boso*); 184, 210, 242 (*Antonio Chauagl*); 242, 245, 260, 280, 298, 334, 338, 352 (*Françescho Chasteglon*); 260, 266, 268, 300, 304 (*Ruberto Aldobrandi*); 298, 330 (*Piero Gauil*); 174, 184 (*Goan Montornesse*); 348 (*Françescho Gauil*).

¹² Исто, 339, 348, 349.

вљају готовину или мјенице каталонским трговцима из Венеције. Затим су овај новац наплаћивали од браће Кабужић у Дубровнику.

Као што се види из досадашњег излагања, све новчане трансакције обављале су се искључиво у Венецији, главном финансијском центру оновремене Европе. Често је изричито навођено да се исплата мора обавити у Венецији, а понекад је о томе постојао и претходни договор. Ове новчане операције обављале су се на два начина, и то плаћањем готовим новцем (*denari, chontadi, chontadi oro, moneda grosso*) или мјеницама (*litera di chanbio, letera di chanbio, una di chanbio*). Мјеница је у кредитној трговини Дубровника у то вријеме заузимала све значајније мјесто. Нарочито се употребљавала када су кредитори Дубровчана били страни трговци настањени у градовима Италије, првенствено у Венецији.¹³

У погледу монете, било да се ради о готовини или о мјеницама, износ је увијек изражаван у дукатима. Само у једном случају гдје се радило о перперима, одређен је однос – перпера према венецијанском дукату, да би на крају овај износ био изражен у дукатима.

Трговачке књиге браће Кабужић пружају нам и драгоцјена сазнања о именима банака у Венецији са којима су сарађивали Каталонци из Дубровника, као и они из Венеције. Тако је Бернардо Гаскиљ 12. новембра 1427. године посредством Антоја Добросава, уплатио 250 дуката Ивану Монторнесу "*in bancho di ser Goane Horsini e chompagni (Giuanì Horsin e chompagni)*". Четири дана доцније, поново преко истог посредника у Венецији, Бернардо Гаскиљ је доставио Антонију Чавалу 600 дуката "*in bancho di Priuli*".¹⁴ У оба случаја ради се о банкама у Венецији веома познатим у оно вријеме.

Није могуће утврдити да ли се мјенице упућене Каталонцима у Венецији јављају као инструмент плаћања или инструмент кредита. Као што је познато, мјеница не открива поријекло новчане обавезе. С правом се претпоставља да је цјелокупна трговина вуном, која је стизала из Каталоније, обављана у Дубровнику путем мјеница, при чему су исплате врло често вршене каталонским трговцима настањеним у Венецији.

¹³ М. Spremić, *Dubrovnik e gli Aragonesi*, 204-214.

¹⁴ Д. Ковачевић-Којић, *Трговачке књиге*, 181-184.

На тај начин послује и Иван Рипољи, један од компањона браће Кабужић. Он је 1428. године издао, преко једног посредника, Пиеру Босу у Венецији, у два наврата мјенице да регулише куповину вуне и то у износу од 175 и од 400 дуката.¹⁵ Исто тако, у току 1431. године, у име браће Кабужић, Иван Рипољи је исплатио 100 дуката Петру Пантели, који је организовао и водио производњу тканина у Дубровнику.¹⁶ Вјероватно се у овом случају такође радило о куповини тканина. Поред тога, Иван Рипољи обављао је разне друге послове у вези са трговином вуном.¹⁷ И Бернардо Гаскиљ је посредовао између компаније браће Кабужић и Петра Пантеле.¹⁸

Познато је да су вишкове, које су у Дубровнику остварили трговином вуне, Каталонци инвестирали у кредитну трговину. Из извора није лако докучити шта су све каталонски трговци куповали за вуну коју су у великим количинама довозили у Дубровник. Поуздано се зна да је вуна са Пиринеја у Дубровнику често плаћана сребром. Поред тога, иако оскудни, подаци сачувани у Дубровачком архиву довољно свједоче о улагању Каталонаца у трговину племени- тим металима из Србије и Босне.¹⁹

Међу њима се нарочито издваја Бернардо Гаскиљ. Из књиге контролора дубровачке ковнице новца, сачуване само за 1422. годину, сазнајемо да је он у току 1422. године положио у дубровачку ковницу новца 2 литра и 1 унчу. Према одредбама локалних власти из којих су били изузети Млечани, одређена количина сребра морала се давати ковници да би се добила дозвола за извоз. Раније се сматрало да је овај проценат износио 6% и да је према томе Бернардо Гаскиљ у току 1422. године извезао, у данашњим мјерама, само 11 кг сребра.²⁰ Међутим, новија истраживања показују да обавезан проценат сребра није био 6% већ само 0,5%.²¹ Према томе, количина

¹⁵ Исто, 266, 280, 281.

¹⁶ Исто, 266, 294, 299.

¹⁷ Исто, 292, 299, 306.

¹⁸ Исто, 301, 314, 318, 319.

¹⁹ М. Spremić, *Dubrovnik e gli Aragonesi*, 90-93; N. Fejić, *Les Catalans à Dubrovnik*, 445.

²⁰ N. Fejić, *Les Catalans à Dubrovnik*, 446.

²¹ Д. Ковачевић-Којић, *Трговачке књиге*, 173, 191, 209, 284, 294, 302, 323.

сребра, коју је 1422. године извезао Бернардо Гаскиљ, била је знатно већа и прелазила је 133 кг сребра. Његово ангажовање у трговини сребром наставља се и у току идућих година. У марту 1428. године Мало вијеће у Дубровнику донијело је одлуку да се дозволи Бернарду Гаскиљу извоз сребра, под условом да плати предвиђени порез.²²

Из трговачких књига браће Кабужић сазнајемо да су се послови Бернарда Гаскиља, у вези са трговином сребра, поред Дубровника, одвијали подједнако и у Венецији. Тако је 1431. године Бернардо Гаскиљ продао у Венецији сребро за суму од 34 дуката.²³ Идуће, 1432. године, Дубровачнин Лука Бунџић обавезао се да ће за примљено сребро исплатити Бернарду Гаскиљу 306 дуката у Венецији.²⁴ Такође у Венецији, Бернардо Гаскиљ је платио осигурање за сребро упућено Луки Бунџићу, које је иначе износило до 3%.²⁵ Тако постепено добијамо заокружену слику о једном Каталонцу, који се веома успјешно бавио трговином племенитим металима из Србије и Босне у Дубровнику и Венецији.

Многе каталонске лађе на путу за Венецију свраћале су у Дубровник, али није познато да ли су том приликом преузимале робу за даљи транспорт. Тим прије је занимљив податак о превозу одређене количине сребра браће Кабужић каталонском лађом из Дубровника за Венецију. Наиме, 22. августа 1431. године послата је бродом Каталонца Пиера Маурина (*Piero Maurino*) у Венецију (*viago di Venexia*) пошиљка од 52 литре, 7 унчи и 2 аксађе сребра у вриједности од 395 дуката и 15 гроша, с тим да се испоручи Антоју Добросаву. Пошто је сребро продао за суму од 413 дуката и 24 гроша, Антоје Добросав је затим, по налогу Ивана Бруља, доставио споменутом Пиеру Маурину мјеницу у вриједности од 800 дуката. Вјероватно да је у транспорту, поред сребра, било и неке друге робе.²⁶

Компанија браће Кабужић продала је у Венецији Каталонцу Франческу чисто злато (*horo fino*) и то у количини 2 литре, 5 унча, 5 аксађа по цијени од 7 дуката и 10 гроша за једну унчу, што је укупно

²² N. Fejić, *Les Catalans à Dubrovnik*, 446.

²³ Д. Ковачевић-Којић, *Трговачке књиге*, 315, 318.

²⁴ Исто, 137, 304, 333.

²⁵ Исто, 93, 273, 334.

²⁶ Исто, 283, 314-317.

износило 217 дуката и 17 гроша.²⁷ Браћа Кабужић, поред сребра и гламског сребра из Србије, извозили су и чисто злато. Очигледно је да су Каталонци који су живјели и трговали у Венецији, као и они настањени у Дубровнику, били заинтересовани за трговину племенитим металима из Србије и Босне.

Остаје отворено питање да ли је нешто од сребра и злата из Србије и сребра из Босне, које су куповали Каталонци из Дубровника и из Венеције, стизало и до каталонских лука. У том погледу ставови истраживача остају подијељени. Једни сматрају да је превоз сребра са Балкана могао бити прекинут у сваком моменту у некој од медитеранских лука прије него што би стигао у Каталонију.²⁸ Други опет заступају гледиште да се из Дубровника преко Јужне Италије и Сицилије, сребро ипак извозило у западни Медитеран и у Каталонију.²⁹

У досадашњим радовима, заснованим на истраживањима грађе из Дубровачког архива, није било трага о постојању трговачких веза између Каталонаца у Дубровнику са компанијом браће Кабужић. Тек из њихових трговачких књига сазнајемо да су Каталонци у Дубровнику, као и они у Венецији, укључујући и трговину племенитим металима, заузимали значајно мјесто у пословима ове компаније. То даје основу за претпоставку да је трговинска размјена између Дубровчана и Каталонаца у Дубровнику и Каталонаца у Венецији била још интензивнија него што се о томе до сада знало. У трговачким књигама браће Кабужић наводе се такође и имена банака у Венецији (*in bancho di ser Goane Horsini; in bancho di Priuli*) са којима су Каталонци из Дубровника и из Венеције обављали новчане трансакције.

²⁷ Исто, 275, 350.

²⁸ N. Fejić, *Les Catalans à Dubrovnik*, 445, 447.

²⁹ J. Тадић, *Историја Дубровника*, 308; M. Spremić, *Dubrovnik e gli Aragonesi*, 273-281; Isti, *Der Metallexport Ragusas von Balkan in den Mittelmeerraum im 14/15 Jahrhundert*, *Der Tiroler Bergbau und die Depression der europäischen Montanwirtschaft im 14. und 15. Jahrhundert : Akten der internationalen bergbaugeschichtlichen Tagung Steinhaus*. – Bozen/Bolzano 2004, 206.

Desanka Kovačević Kojić

CATALANS IN THE CABOGA (KABUŽIĆ) BROTHERS' BUSINESS
(1426-1433)

Summary

This paper attempts to extend what was previously known about the business dealings of Catalans in Dubrovnik, based on the data previously ignored. These are trade records of the Caboga brothers (1426-1433) from the Dubrovnik Archive, the oldest preserved copy of double accounting in the area inhabited by South Slavs. From the trade records of the Caboga brothers, who dealt in precious metals from Serbia and Bosnia, we find out that Catalans from Dubrovnik, as well as the ones from Venice, played an important role in their business. Trade between the citizens of Dubrovnik and Catalans in Dubrovnik and Venice, including trade in precious metals from Serbia and Bosnia, was undoubtedly more developed than previously assumed. From the Caboga brothers trade records, we also find out about the financial transactions that took place in Venice, as well as about the names of the banks in Venice (*in bancho di ser Goane Horsini; in bancho di Priuli*), where the Dubrovnik and Venice Catalans had their business.